

Forskning om samiske forhold: Generelle utviklingslinjer

Forelesning av Bjørn
Bjerkli, Universitetet i
Tromsø.

Tidlige faglige arbeider om samene:

- Schefferus, J. (1673): *Lapponia*. Svensk oversettelse (1956) *Lappland*. Acta lapponica VIII, Stockholm.
- Leem, K. (1767): *Beskrivelse over Finnmarkens lapper, deres tungemaal, levemaade og forrige avgudsdyrkelse*. København. (ny utgave 1975)

1800-tallet: Fagdisiplinene vokser fram.

- Innenfor fag som historie og arkeologi hadde fokus på det samiske ikke noen selvstendig plass.
- Det samiske som kontekst og forklaring for det norske.

Synet på samenes opprinnelse:

- Før 1850: Samene var etterkommere av steinalderbefolkningen i Nord-Europa.
- Ca.1850-1900: Samene det nordlige Fennoskandinas opprinnelige befolkning.
- Etter 1900: Samene hadde innvandret østfra i relativt sen tid.

1800-tallet og tidlig 1900-tall - samfunnskontekst og teoretiske strømninger:

- Nasjonalisme – folk med og folk uten historie.
- Politisk kontekst: Norge/Sverige.
- Evolusjonisme – ide om utvikling fra lavere til høyere nivåer.
- Sosialdarwinisme – Folkenes utviklingstrinn et resultat av fysiske og mentale egenskaper i kampen for tilværelsen.

Amund Helland (1906). *Finnmarkens amt*, bd. I-II. Kristiania:

- Østsamene (skoltene) ”er en lavtstaaende race, uden livskraft og uten fremtid. ... Deres ansigter er ofte plumpe og uskjønne med bred næse og fremstaaende mund, og stemmen hæs, som om de havde forskreget sig”. (s.6)

Helland om nordmennene:

- De har "alle den germanske races bedste egenskaber: stor og sterk benbygning, kraftig muskulatur, veldannede hænder og fødder og skarpt udviklede sanseorganer; ogsaa i aandelig henseende synes den norske befolkning at være høit begavet; derom vidner deres kloge, gløgge blik og hurtige opfatningsevne". (s. 8)

Raseforskning (fram til 2. verdenskrig):

- Fysisk antropologi.
- Skallemåling.

Lappologi

- Sameforsknningen var tidligere plassert utenfor fagdisiplinenes domene.
- Lappologi: Etnografisk tilnærming med beskrivelser av språk, næringsveier, boligformer, redskaper, klesdrakter, trosforestillinger (myter og sagn), skikker og seder, etc.
- Dokumentasjon av en tidløs, statisk livsform før den gikk tapt.

Sameforskningen fram til 1950/60-tallet:

- Samisk etnografi:
- Eksempler:
- Knut Kolsrud: Finnefolket i Ofoten. (1947)
- Johs. Falkenberg: Bosetningen ved indre Laksefjord i Finnmark. (1941)
- Turid Blytt Schjøtt: Bosetning og erverv i Manddalen. (1958)

1950/1960-tall: en brytningstid med hensyn til samisk forskningsfokus.

- Fra et syn om at kultur er (til det forsvinner).
- Til et syn om at kultur er noe som skjer (og kan endres)

Harald Eidheim omtalte skiftet slik:

- "... såg eg det slik at dei som var aktive i sameforskinga skreiv om kultur og om fortida. I forskninga si synt dei ikkje særlig interesse for korleis samiske menneske hadde det i samtida – etterkrigstidas Norge – ikkje interessert i dei livsvilkåra dei levde under og særlig ikkje i korleis forholdet til den norske majoriteten og staten får verknad for den samiske livsverda og for samane sine tanker om seg sjølve. Eg hadde fått det inntrykket at desse forskarane såg det dei kalla samekulturen som ei samling trekk som var meir samiske før, og visse samiske trekk var meir ekte samiske enn andre... . Kulturlån og modernisering hadde verka øydeleggande på samisk kultur, samisk kultur var ikkje samisk lenger, ut frå denne tinlege oppfatninga av kultur."

Hva omfattet det nye fokuset?

- Relasjonell forståelse (det samiske må forstås i en overordnet kontekst og i relasjon til andre).
- Aktørforståelse (samer og samisk samfunn må forstås ut fra å handle på egne premisser).
- Samiske samfunn er dynamiske og endrer seg (både tidligere og nå).

Endret utdanningspolitisk kontekst etter 1960/1970-tallet:

- Samepolitisk organisering og samepolitiske krav.
- 1970-tallet: Universitetet i Tromsø: Samisk fokus etableres som egne disiplinære tilnærminger, for eksempel: Samisk historie, samisk arkeologi.
- Etablering av Sameting og Samisk høyere utdanning: Samer får selv en stemme i det offentlige rom (som samer) og forsker selv på det samiske.

